

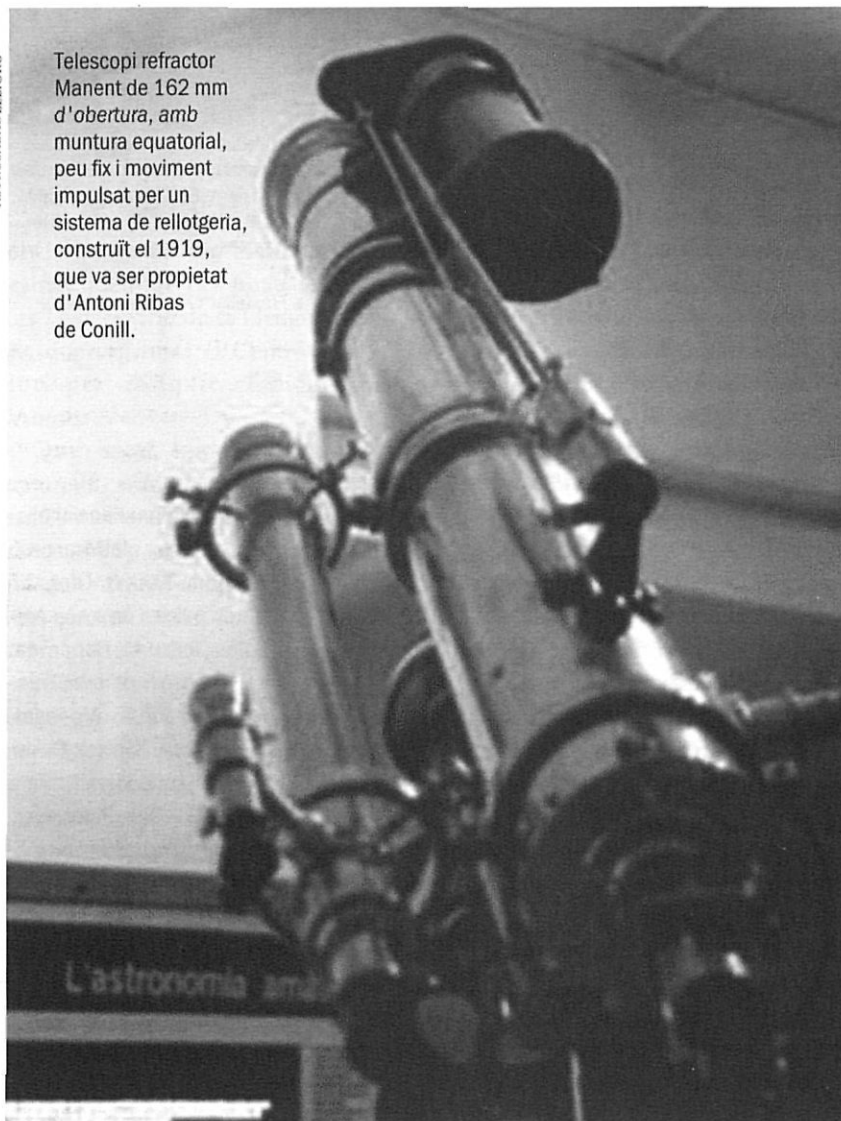
Ciències

Antoni Ribas de Conill: un astrònom empordanès

Eduard Puig Vayreda

ASTROSABADELL.ORG

Telescopi refractor
Manent de 162 mm
d'obertura, amb
muntura equatorial,
peu fix i moviment
impulsat per un
sistema de rellotgeria,
construït el 1919,
que va ser propietat
d'Antoni Ribas
de Conill.

El dia 13 de març de 1935 moria, al seu poble nadiu de Cabanes d'Empordà, Antoni Ribas de Conill, personatge curiós i, en certa manera, excepcional, que fins ara ha passat gairebé desapercebut, molt possiblement per circumstàncies que van més enllà de l'activitat científica en la qual va destacar en la darrera etapa de la seva vida. En morir tenia 54 anys; havia nascut a la mateixa vila el dia 25 de setembre de 1880.

Josep M. Bernils, en el Quadern de la Revista de Girona dedicat al referit poble empordanès, afirma, després d'haver aprofundit en l'estudi de la seva història passada i recent, que Antoni Ribas és, sense cap mena de dubte, el cabanenc més destacat de tots els temps.

Ajudat pel ferrer de Cabanes va construir el seu propi observatori astronòmic, i el va dotar d'un telescopi equatorial

Reparació d'un oblit

Temps enrere, Joan Guíllamet, especialista a recordar-nos personatges, sobretot empordanesos, injustament oblidats, en la seva obra *Coses i gent de l'Empordà* en acabar el capítol dedicat a Antoni Ribas deia: «Ja seria hora que li fos retut l'homenatge que es mereix». Ho deia l'any 1972 —ja en fa 33!— i mentrestant el nom del personatge s'ha anat esborrant de la memòria dels seus conciutadans o ben poca cosa en queda, sense que, fins ara, cap entitat o organisme públic hagi fet gaire res per recuperar-lo.

A més de les publicacions a les quals ens referim, hem de fer algunes excepcions a aquest dens oblit, i són els treballs publicats per Josep M. Oliver en la revista de l'Agrupació Astronòmica de Sabadell l'any 1996 i les diverses comunicacions científiques sobre l'obra d'Antoni Ribas presentades en diversos congressos pel Dr. Josep Llobart, professor d'història de la ciència a la Universitat del País Basc. A part d'això, un temps de silenci.

Aquest oblit està en vies de reparar-se, encara que sigui modestament, ja que en l'avinentesa del 70è aniversari del traspàs de Ribas de Conill, recentment tant el poble de Cabanes —amb l'Ajuda de la Diputació— com la comarca de l'Empordà —a través del Consell Comarcal i de l'Institut d'Estudis Empordanesos, entitat promotora de la commemoració—, han programat uns senzills actes per homenajar el record de Ribas en la mesura justa dels seus mèrits, dignificant la tomba on reposen les seves despulles, donant el seu nom al Centre Cultural del poble i recordant la figura i l'obra d'aquest astrònom aficionat amb la celebració d'un acte acadèmic de gran nivell. Possible-

ment era el que tant de temps de silenci reclamava: ni més, però tampoc menys.

Un hereu empordanès

Amb tot això, ¿qui era Antoni Ribas de Conill? Les obres a què m'he referit donen complida informació biogràfica del personatge. La seva vida es podria resumir dient que fou un hereu empordanès de família benestant dedicada a l'administració del patrimoni agrícola que, com tants d'altres, després de cursar el batxillerat a Figueres amb notes excel·lents —sobretot en matemàtiques i literatura— va iniciar els estudis de dret, que aleshores semblaven obligats, sense que acabés d'obtenir la llicenciatura, possiblement per manifest desinterès pel món jurídic.

Afeccionat a la literatura i a l'agronomia, era un esportista practicant, ja que sembla que dominava l'equitació i la cacera, esports en aquell temps molt comuns entre els propietaris rurals, així com el tir amb pistola, en el qual sembla que era tot un mestre. Personatge d'aspecte pulcre i elegant, és recordat pel seu enginy i la seva capacitat de seducció, que en diríem avui, a la qual s'afegia una certa extravagància que ja denunciava l'estil de vida poc convencional que va mantenir al llarg de tota la seva existència. En aquest sentit el seu anecdotari és ric i encara avui vagament recordat pels vells del poble. En evocar aquests trets singulars de la peripècia biogràfica d'Antoni Ribas, personalment em ve involuntàriament a la memòria el nom del poeta Anicet de Pagès, un altre hereu empordanès de vida desorbitada.

Ribas de Conill, inquiet i intel·ligent, d'esperit aventurer i fantasies, just complerts els 22 anys —a començament del segle XX, ja que

Antoni Ribas de Conill
(1880-1935).

era nascut el 1880— deixà els estudis universitaris i junt amb dos companys inicià un llarg viatge per conèixer món que el dugué inicialment a Mèxic, on va fer una llarga estada. En aquest país americà va fer de tot, des de dirigir una fàbrica, no se sap ben bé de què, fins a fer amistat amb el president del país, el general Porfirio Díaz, casualment casat amb una noia empordanesa, circumstància feliç que va ajudar Ribas a ser ben rebut pel president mexicà. Malgrat això la seva curiositat i el seu neguit el van empènyer a l'aventura una vegada més. I es pot dir que gairebé va recórrer tot Amèrica del Sud a la recerca d'experiències singulars i coneixements poc comuns, ja que no de fortuna.

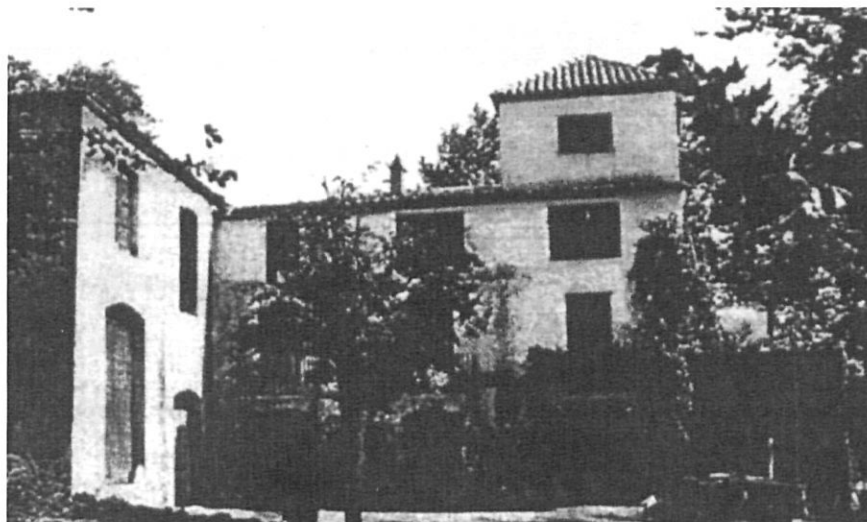
Passats alguns anys fent vida de rodamón culte tornà, per qüestions familiars, a la casa pairal de Cabanes, on, seguint la tradició, tingué cura de

les diverses finques agrícoles que constituïen el seu patrimoni. La vida tranquil·la de pagès, l'horaciana pau de la masia plantada ran de la Muga, no acabaven de satisfer l'esperit inquiet de l'hereu Ribas, que, enyoradís d'altres cels i altres climes, s'inicià en la ciència de l'astronomia —no sabem ben bé si per curiositat intel·lectual o per simple avorriment—, activitat que li donà la part de justa fama per la qual encara és recordat.

L'observatori de Cabanes

Hem intentat explicar una mica el temperament de Ribas, vagament arrauxat, fantasiós i poc amic dels convencionalismes que s'estilaven a l'època. Doncs bé, quan inicià la carrera d'astrònom afeccionat ho féu també amb la grandesa i el rigor que li eren propis. Ajudat pel ferrer del poble va construir al pis superior de la masia el seu propi observatori astronòmic, la part central del qual era una cúpula giratòria de gran diàmetre, perfectament mecanitzada i de maneig molt fàcil. L'observatori estava dotat d'un telescopi equatorial de 162 mm fabricat per la casa francesa M. Manent, amb tots els accessoris necessaris, com mecanisme de rellotgeria, palanques rectificadores, enllumenat elèctric, etc. Aquest era —és encara— un telescopi refractor excel·lent, de gran definició i notable poder separador. La instal·lació disposava igualment d'un altre aparell òptic marca Bardou de 108 mm —en realitat el primer telescopi de què disposà Ribas—, antena, aparell de TSF per als senyals horaris, accessoris diversos per realitzar observacions astronòmiques de qualitat, gabinet de treball adjunt i una magnífica biblioteca especialitzada.

Aquest observatori, que va batejar Observatorio astronómico de

Casa pairal de Cabanes.

Cabanes —si bé en altres indrets l'hem vist identificat com a Observatorio astronómico de la Muga—, va ser inaugurat l'any 1920 i Ribas hi va realitzar innumbrables observacions del sol, la lluna, estrelles dobles i sobretot del planeta Mart, en aquells moments de gran actualitat a causa de les especulacions sobre la seva possible habitabilitat, degudes principalment a Schiaparelli i altres astrònoms del moment.

Amb rara habilitat va realitzar magnífics dibuixos de les seves observacions astronòmiques, ja que en la persona de Ribas convergien dues virtuts molt apreciables per a un afeccionat a l'astronomia: una rara perspicàcia com a observador i una gran habilitat com a dibuixant, aquesta darrera summament valuosa en uns moments en què la tècnica fotogràfica es trobava pràcticament a les becerroles. Els seus dibuixos acolorits sobre les observacions de Mart en les seves distintes aproximacions sembla que eren de gran fidelitat i interès científic. Malauradament part d'aquests dibuixos s'han extraviat.

Precursor en l'estudi de l'espai

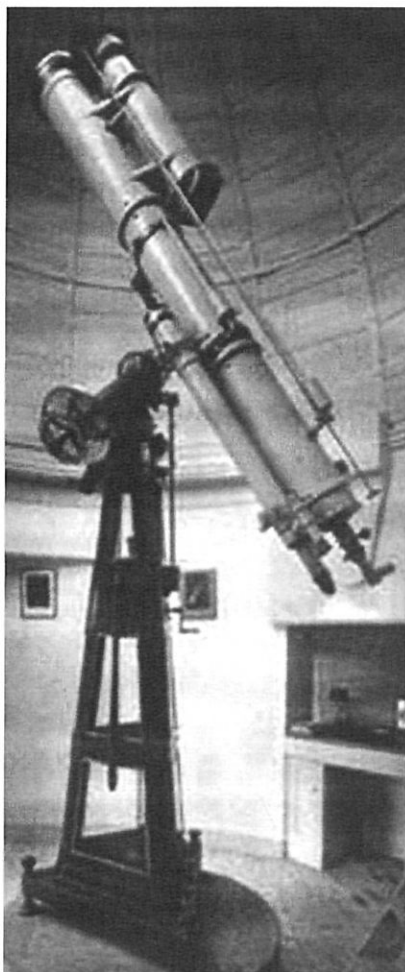
Ribas publicà interessants treballs sobre les seves observacions en revistes especialitzades, com en la publicada per l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, però sobretot va escriure molt a la revista de la Sociedad Astronómica de España y América, de la qual fou membre, com també de les corresponents associacions de França i Bèlgica. És curiós que en el primer article publicat l'any 1924 a la referida revista de l'associació espanyola Ribas feia una reivindicació apassionada i molt ben fonamentada sobre l'important tasca dels astrònoms afeccionats, persones que sense un gran bagatge tècnic i científic han fet aportacions decisives per al progrés d'aquesta ciència tan desconeguda. Era com si fes, en aquesta reivindicació, una mena d'autobiografia anticipada.

Des de 1922 fins a 1927 Antoni Ribas féu nombroses col·laboracions a la prestigiosa revista *L'Astronomie*, encara avui la més important de l'especialitat, aleshores dirigida pel

Durant el franquisme, recordar Ribas de Conill comportava una certa incomoditat i fins i tot un risc

famós astrònom francès Camille Flammarion, amb qui mantingué una nodrida correspondència. Igualment es relacionà amb científics tan rellevants com Josep Comas i Solà, astrònom professional i director de l'observatori Fabra, considerat, junt amb Ribas com a afeccionat, el millor astrònom de la seva època. Igualment pronuncià conferències en el Congrés Astronòmic de Barcelona i també a Figueres, on despertà molta expectació el novembre de l'any 1929 en dissertar sobre el planeta Mart i les possi-

L'any 1920, l'aficionat Antoni Ribas, de Cabanes, va muntar el seu observatori amb aquest telescopi.

ASTROSABADELL.ORG

bilitats de vida en aquest planeta, fet que evidència que Ribas fou un veritable precursor en l'estudi de l'espai.

En morir Ribas el seu telescopi i la seva extensa biblioteca especialitzada van ser adquirits per l'astrònom afeccionat Albert Barangé, el qual va utilitzar l'equip en nombrosos treballs i observacions fins a la seva mort, ocorreguda l'any 1982. Actualment el telescopi d'Antoni Ribas, degudament restaurat, la seva biblioteca, així com bona part de la seva obra es troben dipositats a l'Agrupació Astronòmica de Sabadell, on encara presten el seu servei per a l'observació i l'estudi de l'espai sota l'encertada direcció de Josep M. Oliver, president de la referida entitat i que a més d'estudis de l'astronomia és un entusiasta de l'obra i de la figura de l'astrònom empordanès.

L'obra de Ribas de Conill algun mèrit devia tenir i alguna atenció degué merèixer, perquè en repetides ocasions —no en sé l'origen ni la insistència— sembla que es va suggerir donar el nom d'aquest astrònom empordanès a algun dels cràters de la lluna encara sense batejar o bé al denominat Mur Recte de la lluna, observat minuciosament per Ribas i dibuixat per ell amb tota meticulositat. Possiblement la manca de descendència directa, les circumstàncies històriques esdevingudes al país immediatament posteriors a la seva mort o la falta d'algú que vetllés per assolir aquest reconeixement varen impedir que aquestes propostes es fessin realitat.

El personatge i el científic

Durant el període de la dictadura franquista recordar a Ribas comportava una certa incomoditat i fins i tot risc, ja que no era ben vist pel règim a causa de la constant mania de barre-

Amb el telescopi, Ribas va fer una tasca excel·lent, sobretot amb estudis del Sol i de Mart.

jar coses i conceptes. Es deia que Ribas havia portat una vida personal poc ortodoxa, es rumorejava igualment la seva possible adscripció a la maçoneria, era astrònom —que no deixava de ser un ofici extravagant als anys 30— i a més es cartejava amb francesos!, cosa que sempre ha estat mirada de cua d'ull en aquest país.

Ara és hora ja de superar aquell injust oblit i sense prejudicis de cap mena retre homenatge a aquest singular científic empordanès, ja que és al científic que cal recordar més que al personatge de vida complicada, i potser fins i tot misteriosa, que després de voltar pel món, fer les Amèriques sense fortuna, potser una mica per atzar, es va transformar en astrònom afeccionat, i que va assolir en aquest terreny científic un cert reconeixement internacional, possiblement perquè des del cel de l'Empordà, quan la tramuntana ho ha deixat tot net, de nit es veuen més bé que enlloc les estrelles i els planetes.

Eduard Puig i Vayreda és president de l'Institut d'Estudis Empordanesos.